

УДК 332.01:332.021

М. С. Пашкевич,
кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки підприємства Державного ВНЗ «Національний гірничий університет»

СУТНІСТЬ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА МЕХАНІЗМІВ РЕГУЛЮВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Досліджено поняття «регіональна економічна політика» та «механізм регіонального економічного розвитку». Виявлено основний зміст та принципи економічної політики на сучасному етапі розвитку. Проаналізовано існуючі теоретичні підходи до формування економічних механізмів регулювання регіонального розвитку.

The concept of "regional economic policy" and "mechanism of regional economic development" is investigated. The basic essence and principles of economic policy at the present stage of development are revealed. The existing theoretical approaches to shaping of economic mechanisms of regional development are analyzed.

Ключові слова: регіональна економічна політика, механізми регіонального розвитку, регіональна економіка

Key words: regional economic policy, mechanism of regional development, regional economy.

Вступ. Глобалізаційні процеси, що відбуваються у теперішній час у світі, змушують приділяти більше уваги проблемам функціонування соціально-економічних систем не тільки національного, але й регіонального, а також мікрорівнів. Нарощення конкурентоспроможності регіонів, підвищення ефективності управління розвитком продуктивних сил є актуальними проблемами економіки в Україні та інших країнах.

З вирішенням зазначеної проблеми пов'язане важливе науково-практичне завдання обґрунтування принципів та підходів до формування регіональної економічної політики та механізмів регулювання регіонального розвитку, які б відповідали сучасним тенденціям, були ефективними та могли застосовуватися на практиці.

Питання економічної політики та регіонального розвитку України висвітлювали у своїх працях такі відомі вчені, як Амоша О., Асаул А., Білик П., Варналій З., Гець В., Долішній М., Герасимчук З., Губанова Е., Лібанова Е. та інші. Цим авторам належать наукові здобутки, які лягли в основу наукових шкіл регіональної економіки, соціальної політики, сталого розвитку, формування інвестиційного клімату для територій України під час становлення ринкової економіки.

Теорії просторового розвитку, економічного зростання у різні часи розроблялися такими зарубіжними авторами, як Гурвиць Л., Долан Е., Домар С., Майерсон Р., Марковіч Г., Маскін Е., Солоу Р., Стиглиць Дж. та інші. Науковим школам цих авторів притаманна особливість концентрації уваги на питанні побудови економіко-математичних моделей суспільних відносин на основі використання потужного математичного апарату.

Таким чином, вивчення існуючої наукової бази у галузі формування регіональної економічної політики та механізмів регулювання регіонального розвитку дозволило обґрунтувати напрямки подальших досліджень. Так, за останні 100 років економічна думка зробила чималий прогрес, про що свідчать переважно західні економічні теорії, породжені укладом розвинутих ринкових економік. Натомість Україна все ще знаходиться на стадії переходу від централізовано-планового до ринкового типу господарювання. Виникає певне протиріччя. З одного боку, необхідно формувати регіональну політику розвитку на основі сучасних методів та підходів, які існують у світі, але з іншого боку – українська система господарських відносин, застарілі механізми взаємодії економічних суб'єктів, колосальні проблеми виробничого комплексу унеможливають впровадження цих новітніх методів.

На нашу думку, вирішувати зазначене протиріччя доцільно еволюційним шляхом, але з певним прискоренням. У протилежному випадку, Україна ніколи не зможе наздогнати розвинуті країни світу. Під еволюційним шляхом слід розуміти поступову імплементацію принципів та підходів сучасної наукової економічної думки у практичну площину української регіональної політики та механізмів регулювання регіонального розвитку. І першим кроком для цього повинно стати ретельне дослідження змісту, сутності та складових понять економічної політики та механізмів розвитку з урахуванням новітніх підходів.

Постановка задачі. Таким чином, метою проведених досліджень є вивчення сутності понять «регіональна економічна політика» та «механізм регіонального економічного розвитку» на основі інтеграції сучасних економічних теорій. Для цього необхідно виконати наступні завдання. Виявити основний зміст та принципи економічної політики на сучасному етапі розвитку країн з ринковою економікою, дослідити трансформаційний шлях цього поняття. Проаналізувати існуючі теоретичні підходи до формування економічних механізмів регулювання регіонального розвитку.

Результати. Поняття «політика» у широкому розумінні походить від давньогрецького терміну «поліс», під яким розуміли певну самоорганізацію міської громади у визначеній формі з встановленням ієрархії, розподілом функцій, обґрунтуванням принципів спільної життєдіяльності [1]. Однак, на наш погляд, цікавим є висновок, який можна зробити з дослідження трансформацій, яким зазнало поняття «політика».

Якщо у витоків формування поняття «політика» стояли процеси самостійного вибору членами громади порядку та форм взаємодії між собою, то сьогодні зміст політики кардинально змінився і складається з цілей, завдань та механізмів, які встановлюються у певній сфері життєдіяльності регулюючим суб'єктом [2,3]. Тобто на сьогоднішній день переважна більшість громадян не може безпосередньо приймати рішення щодо конкретних форм господарювання. На цій підставі можна констатувати, що поняття «політика» змінило свій зміст з природного формування правил за участю усіх членів громади на штучне за участю певної групи членів громади.

Зазвичай регіональну економічну політику визначають як комплекс заходів, що здійснюються державою, органами місцевого самоврядування, спрямованих на регулювання економічних процесів, що відбуваються на рівні регіонів [4-6]. Тобто економічна політика отождоюється з чимось масштабним: високий рівень регулюючих суб'єктів та доволі широкий об'єкт регулювання, яким виступає регіон.

Разом з цим, пост неокласичні економічні теорії передбачають, що у центрі економічних процесів розглядаються мікро-об'єкти, якими виступають окремі організації та економічні індивіди. При цьому, кожен з таких об'єктів мікроекономічного рівня може мати власну систему уявлень про економічні процеси, тобто власну економічну політику. Зрозуміло, що чим вищим є рівень економічної політики, тим більш тотальним є її вплив на інші політики нижчих рівнів, які, не зважаючи на це, існують. Такий висновок було зроблено на основі вивчення теорій інституціональної економіки [7-10], рефлексивного управління [11], теорій ігор [12].

Таким чином, на основі наведеного можна констатувати, що регіональна економічна політика повинна дещо змінити свій зміст, додавши до державних цілей та механізмів регулювання розвитком, які формуються штучно, ті, що виникають на рівні окремих економічних суб'єктів та формуються на принципах самоорганізації. Тобто зміст поняття «регіональна економічна політика» повинен містити увесь комплекс зв'язків та процесів між економічними суб'єктами з

урахуванням їх, іноді протилежних, інтересів з припущенням певної частки процесів самоорганізації.

Тракувати поняття «механізм» можна згідно теорії механізмів та машин [13-16], що належить до технічних наук та, як зазначено у [17], описує штучні механізми, та згідно теорії дизайну економічних механізмів [18-20], яка відноситься до економічних наук та описує природні механізми (табл.1).

Узагальнено механізм з точки зору технічного та економічного підходу має спільне визначення, яке зводиться до порядку, послідовності взаємодії елементів під час певної діяльності або процесу для досягнення єдиної мети, визначеної розробником механізму [13,14,19]. Технічний механізм має вхідну ланку, яка отримує рух від двигуна, та вихідну ланку, поєднану з робочим органом машини або покажчиком приладу [155].

Якщо інтерпретувати складові технічного механізму у контексті механізму регулювання регіонального розвитку, то вхідною ланкою будуть теперішні показники стану економічної, соціальної та екологічної підсистем регіонального комплексу. Наприклад, обсяг валової доданої вартості у регіоні, рівень ефективності інноваційної діяльності підприємств, стандарти якості життя населення на території регіону, стан відтворення навколишнього природного середовища та інші. У свою чергу, вихідною ланкою, за якою оцінюється ефективність функціонування економічного механізму, виступає індикатор сталого розвитку, з урахуванням його структурного балансу, рівень інвестиційної привабливості регіональної економіки, частка інноваційної продукції у регіональному валовому продукті та у експорті регіону.

У процесі регулювання за допомогою розроблених механізмів регулюючим суб'єктом, тобто органом регіональної влади, задаються такі умови та сценарії дій інших економічних суб'єктів (фізичних осіб, підприємств), при яких функціонування цих суб'єктів у заданих рамках обмежень призводить до виконання поставлених завдань та цілей регіонального розвитку. При цьому розвиток передбачає постійні зміни у стані регіонального господарського комплексу, викликає зміни вихідного сигналу та, як наслідок, обумовлює необхідність постійного перегляду механізмів регулювання.

Таблиця 1.
Порівняння наукових підходів до визначення поняття «механізм»

Характеристика наукового підходу	Теорія механізмів та машин (технічні науки)	Теорія дизайну економічних механізмів (економічні науки)
Представники та час виникнення	Ейлер Л., Кардано Дж., Амонтон Г., Кулон Ш., Чебишев П., Кориоліс Г., Монж Г., Рьоло Ф., XVIII ст.	Гурвіц Л., Ерроу К., Карлін С., Сапес П., Рейтер С., Маскін Е., Майерсон Р., Шмідлер Д., Сонненшайн Х., Сатгеруейт М., Вікрі У, кінець XX – початок XXI ст.
Визначення поняття «механізм»	Це сукупність тіл, які здійснюють необхідні рухи, рухливо пов'язані між собою, торкаються одне одного та слугують для передачі та перетворення руху	Це формальна модель передачі інформації у економічних процесах, системах, яка передбачає певне агрегування інформації від різних економічних суб'єктів у центрі та прийняття ним остаточних рішень
Основний елемент механізму	Фізичне тіло	Економічний агент, яким може виступати окрема фізична особа, організація, підприємство.
Базовий процес механізму	Передача параметрів руху (траєкторії та швидкості) від одного тіла до іншого	Передача інформації (змісту, рівня правдивості) від одного економічного агента до іншого
Фундаментальний принцип механізму	«Ціле превалює над частковим». Рух кожного з тіл обмежений на стільки, на скільки це необхідно для функціонування всього механізму за критерієм ефективності, встановленим розробником	«Суспільне переважає над приватним». Інтереси та вигоди кожного з економічних агентів визначають стратегії їх поведінки. Стратегії поведінки кожного з економічних агентів повинні призводити до максимізації ефекту, необхідного розробнику механізму
Мета функціонування механізму	Виконання певної задачі, визначеної розробником	Виконання певної задачі, визначеної розробником
Походження механізму	Штучне. Шляхом конструювання	Природне. Через існування «невидимої руки», що регулює ринкову взаємодію. Штучне. Шляхом дизайну певним регулюючим суб'єктом

Науковцями та практиками розроблено чимало різноманітних організаційно-економічних механізмів регулювання регіонального розвитку. Однак, проблеми міжрегіональної диференціації, низької якості життя населення, відставання регіонів та України за рівнем сталого та інноваційного розвитку залишаються не вирішеними. Як зазначено у [17], однією з причин може бути порушення цілісності між регулюючим механізмом та регіональною системою, як об'єктом регулювання, під час досліджень. Дуже часто увагу приділяють окремо механізмам, а окремо процесам, що відбуваються у регіоні. Насправді, між цими двома складовими повинна існувати певна залежність, як між правилами гри та фактичною поведінкою економічних агентів, що перетворює механізм та регіональну систему на єдине ціле. Тільки тоді, коли ця умова виконується, можна спостерігати регіональний розвиток.

Ефективній інтеграції розроблених механізмів у середовище регіональної економічної системи сприяє дизайн економічних механізмів. Це конструктивний підхід, який дозволяє створити такі умови, при яких егоїстичні дії кожного з економічних агентів у сумі призведуть до оптимального рішення з точки зору загальної цільової функції. Тобто важливим для регіональної влади є розробка такого дизайну механізму, при якому через задоволення індивідуальних потреб максимізується суспільна вигода [18].

Особливо гостро питання ефективного дизайну механізмів постає під час реалізації принципів сталого регіонального розвитку. Коли необхідно, щоб спільні природні та людські ресурси використовувалися повільніше, ніж відтворювалися, на тлі прагнення окремих підприємств збільшити власну вигоду. У цьому випадку природні ринкові механізми мають низьку ефективність, чим обумовлюють необхідність втручання єдиного центрального регулюючого органу.

Слід зазначити, що одним з ключових елементів економічних механізмів регулювання регіонального розвитку (див.табл.1) є інформація, якою виступають дані про потенційні або фактичні дії економічних суб'єктів. Саме інформаційні потоки, перетворюючись та проходячи крізь економічних суб'єктів, змушують механізм працювати, а регіональну систему розвиватися. У цьому контексті набуває важливості така допоміжна функція регіонального регулювання, як акумулювання точної, своєчасної та достатньої інформації.

Про певну обмеженість інформаційного забезпечення прийняття регулюючих рішень та розробки економічних механізмів регіонального розвитку свідчить той факт, що у 2005 р. частка тіньової економіки України склала 28% до загального обсягу ВВП [21], у 2011 р. – 52,8% [22]. У цьому криється ще одна причина низької ефективності регулювання регіональної системи. Відсутність достовірної інформації викривляє очікуваний результат та робить регулюючі механізми не дієвими. При цьому, якщо дизайн економічних механізмів передбачає повноту інформації у регулюючому центрі та асиметричність інформації у економічних агентів, то на практиці регулювання розвитком українських регіонів центральний керуючий орган може мати найбільш обмежену інформацію, а найбільш повні та достовірні дані сконцентровано у економічних суб'єктах – представників приватного бізнесу.

На нашу думку, для адаптації теорії дизайну економічних механізмів, яка орієнтована на відносини економічних суб'єктів у Internet-середовищі, до регулювання регіонального розвитку в умовах України, необхідно розробити теоретико-методологічне підґрунтя для запровадження систем електронного урядування, спроектувати спеціальні новітні електронні мережеві територіально-віртуальні утворення. У цьому випадку виконуватиметься одна з головних умов ефективності регулюючих механізмів – контроль за інформаційними потоками та концентрація необхідної інформації у регулюючому органі.

Формування та дизайн механізмів регулювання регіонального розвитку, обґрунтування оптимальних шляхів економічного зростання не можливі без урахування факторів соціального середовища, методологічним підґрунтям для чого слугує теорія інституціоналізму. Представники інституціональної наукової школи Веблен Т., Коммонс Дж., Адамс Г., Мітчелл У., Гелбрейт Дж. відстоювали положення про ірраціональну поведінку економічних суб'єктів замість раціональної та верховенство соціальних норм, правил, звичок над усталеними законами економіки.

Як зазначав Гурвіц Л. [23], поняття «інституту» є набагато ширшим за поняття «економічного механізму» внаслідок того, що для кожного інституту, як норми або правила, може існувати достатньо широкий спектр параметрів, що складають певний механізм та впливають на його конфігурацію. Тобто інститутом варто

називати сукупність певних економічних механізмів.

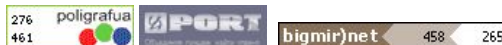
У теперішній час для формування економічної політики та механізмів регулювання регіонального розвитку необхідно визначати модель співвідносин найбільш впливових дійових осіб регіональної економіки, які здатні лобювати сценарії її розвитку, впливати на інвестиційну привабливість регіону, гальмувати та прискорювати трансформації у соціальній та екологічній сферах для забезпечення сталого розвитку, формувати конструкції кластерних, мережових та інших новітніх територіально-виробничих форм реалізації економічної регіональної політики.

Висновки. На основі проведених досліджень можна сформулювати наступні висновки. Дослідження поняття «регіональна економічна політика» дозволили обґрунтувати необхідність врахування аспектів політики, яка формується на мікрорівні окремих економічних суб'єктів та підприємств у рамках їх опортуністичної поведінки, а також обґрунтувати принципи припущення самоорганізації під час формування регіональної економічної політики на рівні держави. Дослідження поняття «механізм регіонального економічного розвитку», аналіз сучасних економічних теорій дозволили виявити, що ключову роль у сучасному економічному суспільстві відіграє оптимальний дизайн зв'язків між економічними агентами, що і є економічним механізмом.

Література

1. Ильин В.В. Философия политики / В.В. Ильин, А.С. Панарин - М.: Издательство МГУ, 1994. - 284 с.
2. Штёкль К. Сообщество после субъекта. Православная интеллектуальная традиция и философский дискурс политического модерна / К. Штёкль // Вопросы философии. - 2007. - № 8. - С. 34-46.
3. Політологія / Ф. М. Кирилюк, М. І. Обушний, М. І. Хилько та ін.; За ред. Ф. М. Кирилюка. - К.: Знання, 2004. - С.15 – 19.
4. Бандур С.І. Сучасна регіональна соціальне економічна політика держави: теорія, методологія, практика / С.І. Бандур, Т.А. Заяць, І.В. Терон. - К.: РВПБ України НАН України. - ТОВ «Принт-експрес», 2002. - 250 с.
5. Геєць В.М. Економіка України: моделі реформування, зміна структури та прогноз розвитку / В.М. Геєць. - К., 1999. - 254 с.
6. Данилишин Б.М. Благополучие нации: эволюция парадигмы развития / Б.М. Данилишин, Л.Б. Шостак. - К.: ЗАТ «Нічлава», 2002. - 355 с.
22. Veblen T. Absentee Ownership and Business Enterprise in Recent Times / Veblen T. // The Case of America. - 1923. - N.2. - P.27 – 64.
23. Commons J. The Distribution of Wealth / J. Commons: New York and London: Macmillan & Co. - 1893, 258p.
24. Adams H. A Study of the Principles that Should Control the Interference of the Public Debts / H. Adams. - New York. - 1887, 125p.
25. Геллбрейт Дж. Экономическая теория и цели общества / Дж. Геллбрейт. - «Прогресс». - 1976, 312с.
54. Новиков Д.А. Рефлексивные игры / Д.А. Новиков, А.Г. Чхартишвили. - М.: СИНТЕГ, 2003. - 160 с.
55. Нейман Дж. Теория игр и экономическое поведение / Дж. Нейман, О. Моргенштерн. - М.: Наука, 1970. - 707 с.
152. Ефремова Т.Ф. Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный / Т.Ф. Ефремова. - М.: Русский язык, 2000.
153. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений / Российская академия наук. Институт русского языка им. В. В. Виноградова. - 4-е изд., дополненное. - М.: Азбуковник, 1999. - 944 с.
154. Большой Энциклопедический Словарь [Электронный ресурс]. - Режим доступа : <http://www.vedu.ru/BigEncDic/38501>
155. Артоболевский И.И. Теория механизмов и машин: Учеб. для вузов. - 4-е изд., перераб. и доп. / И.И. Артоболевский. - М.: Наука. Гл. ред. физ.-мат. лит., 1988. - 640 с.
8. Категории «процесс-механизм» в контексте исследования развития [Электронный ресурс]. - Режим доступа : <http://www.fondgp.ru/gp/biblio/rus/40>
9. Николенко С.И. Теория экономических механизмов [Электронный ресурс] / С.И. Николенко. - Режим доступа : <http://www.intuit.ru/department/mathematics/thecins/2/>
10. Hurwicz L. Optimality and Informational Efficiency in Resource Allocation Processes. Mathematical Methods in the Social Sciences / L. Hurwicz, K.J. Arrow, S.Karlin, P.Suppes. - Stanford University Press. - 1960. - P. 27-46
11. Hurwicz L. The design of mechanisms for resource allocation // American Economic Review. - 1973. - Vol. 63, N. 2. - P. 1-30
20. Мінекономіка визначатиме обсяг тіньової економіки по витратам електроенергії [Електронний ресурс] // Українська правда. - 2006. - Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/articles/2006/08/3/3139265/>
21. Рівень тіньової економіки в Україні становить 52,8% [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://news.dt.ua/ECONOMICS/riven_tinovoyi_ekonomiki_v_ukrayini_stanovit_52.8-94238.html
12. Hurwicz L., Designing economic mechanisms / L. Hurwicz, S. Reiter. - Cambridge University Press. - 2006. - P.15-54

Стаття надійшла до редакції 05.11.2009 року.

ТОВ "ДКС Центр"